

NOVUM

Editie 43/2
Maart 2022

Zingen in de bijstand

Een ballade uit de terugvorderingspraktijk

Juridische podcasts

Woke en het communisme

*Over de actualiteit van prof.
mr. B.M. Telders*

43/2

	Voorwoord	3
<i>Column</i>	Prof. Kinneging - <i>Woke en het communisme</i>	4
<i>Analyse</i>	Over de actualiteit van prof. mr. B.M. Telders	7
<i>Vereniging</i>	J.F.V. Grotius - Terugblik en vooruitblik	11
<i>Verdieping</i>	Zingen in de bijstand: een ballade uit de terugvorderingspraktijk	12
<i>Podcasts</i>	Juridische podcasts	21

Waarde lezer,

De start van het nieuwe jaar staat voor haast iedere rechtenstudent overwegend in het teken van colleges, werkgroepen, een behoorlijke lading leeswerk en talloze tentamens. Desalniettemin zullen de headlines in het nieuws van de afgelopen maand aan geen enkele student zijn ontgaan. Van de ene op de andere dag zijn wij overgegaan van de ene crisis – waar bovendien nog geen definitieve punt achter is gezet – op de andere crisis - waarvan de daadwerkelijke impact op mens en samenleving nog zal moeten blijken.

Kijkend naar het nieuws, flitst het ene schokkende beeld na het ander voorbij, volgt de ene sombere krantenkop de ander op en lijkt de roep om internationale steun en saamhorigheid met het uur toe te nemen. Als rechtenstudenten komen wij al in de bachelorfase in aanraking met de basisbeginselen van het internationaal recht. Het principe van de *rule of law*, organisaties zoals de VN en de NAVO en cases van schendingen van het oorlogsrecht passeren gedurende deze tijd allemaal de revue. Met al deze kennis op zak, roept de huidige situatie in het oosten van Europa daarom bij mij des te meer de vraag op: Hoe heeft het zover kunnen en mogen komen?

In het verlengde van deze vraag, deelt gastredacteur Niels Blokker, Hoogleraar Internationaal Institutioneel Recht (Schermers leerstoel), een bijdrage over het gedachtegoed van prof. mr. B.M. Telders en de relevantie daarvan in het kader van de aanhoudende oorlog in Oekraïne. In de aanloop naar de herdenking van de 77ste sterfdag (6 april 2022) van prof. Telders en het lustrum van de studievereniging die naar hem is vernoemd, is er geen beter moment om stil te staan bij hetgeen deze bewonderenswaardige man ons in deze duistere tijden kan bijbrengen.

In dit nummer van de NOVUM treft u verder de nieuwste column van prof. Kinneking waarin een analyse en beoordeling van het wokisme wordt geboden. Hierbij stelt hij dat de geest van het wokisme - dat veel weg heeft van de geest van het communisme - stukje bij beetje onze samenleving overneemt, met alle gevolgen van dien.

Redacteur Mathijs de Jong duikt in dit nummer van de NOVUM dieper in het wettelijk kader omtrent de inlichtingenverplichting ex art. 17 lid 1 eerste volzin Pw en de plicht tot terugvordering van verstrekte bijstand. Daarbij haalt hij een aantal illustratieve arresten naar de voorgrond waaruit het huidige standpunt van de CRvB ten aanzien van het bestaande terugvorderingsbeleid blijkt. Op basis hiervan poogt hij een jurisprudentieel kader te schetsen dat een bijstandsgerechtigde duidelijke handvatten biedt.

Tot slot, biedt hoofdredacteur Hadassah Drukarch een overzicht van overwegend Nederlandstalige juridische podcasts die een mooi inzicht bieden in de wereld van het recht en een perfect alternatief bieden voor rechtenstudent die op een laagdrempelige wijze op de hoogte willen blijven van de laatste juridische actualiteiten.

Ik wens u veel leesplezier met dit nieuwe nummer van het juridisch faculteitsblad NOVUM.●

Hadassah Drukarch
Hoofdredacteur 2021-2022

Woke en het communisme

Een geest waart door de westerse wereld, de geest van het ‘wokisme’. Veel mensen vragen zich af waar die geest opeens vandaan komt, wat ze precies inhoudt en hoe men zich ertoe moet verhouden. Daarom is het, denk ik, goed een aanzet te geven tot een analyse en beoordeling.

De geest van het wokisme is een geest die in veel opzichten lijkt op de geest van het communisme, zowel inhoudelijk, als in de manier waarop zijn aanhangers optreden tegenover andersdenkenden. Voor iedereen die weet wat het communisme was, is dat evident. Maar dat zijn niet veel mensen meer. Want het communisme ligt al dertig jaar achter ons, de oudere generatie is het inmiddels min of meer vergeten en een hele nieuwe generatie is er niet mee opgegroeid en heeft eigenlijk geen idee hoe het was, laat staan welke ideeën en idealen erachter staken. Daarom is het noodzakelijk iets over het wezen van het communisme te zeggen en de overeenkomsten en parallellen met het wokisme te laten zien.

Om te beginnen een citaat uit Het Communistisch Manifest, het beroemdste en meest gelezen boek van de intellectuele aartsvader van het communisme, Karl Marx:

“De geschiedenis van iedere maatschappij tot nu toe is de geschiedenis van de klassenstrijd.

Vrije en slaaf, patriciër en plebejer, baron en lijfeigene, gildemeester en gezel, [kapitalist en arbeider], kortom onderdrukkers en onderdrukten stonden in voortdurende tegenstelling tot elkaar, voerden een onafgebroken, nu eens bedekte dan weer open strijd, een strijd die iedere keer eindigde met een revolutionaire omvorming van de gehele maatschappij.”

Uiteindelijk leidt de strijd, na een laatste revolutionaire omwenteling, tot de communistische maatschappij,

waarin niet langer meer onderdrukkers en onderdrukten bestaan, maar iedereen gelijk is. Dan zal eindelijk iedereen zich vrij kunnen ontplooien en algehele harmonie bestaan. Een soort hemel op aarde is dus het eindresultaat van het historische proces en het toekomstbeeld dat de communisten drijft.

De strijd waarover Marx het heeft in de zojuist aangehaalde woorden: wat voor strijd is dat? Is dat een intellectuele strijd, een pennenstrijd? Is dat de woordenstrijd van het publieke en politieke debat, gevoerd in de hoop dat de beste argumenten uiteindelijk zegevieren? Geen sprake van. De ideeën en de woorden van een kapitalist, van de onderdrukker, zijn slechts een verdediging van zijn eigenbelang, een rechtvaardiging van het onderdrukkingssysteem waarvan hij profiteert. Wat hij denkt en zegt heeft met de werkelijkheid niets te maken. Hij heeft een ‘vals bewustzijn’: hij zit vast in zijn partijdige wereldbeeld. Het heeft dus geen zin met hem in debat te gaan. De strijd waar Marx het over heeft is dus geen woordenstrijd, geen pennenstrijd. Het gaat er niet om de tegenstander met argumenten te overtuigen. Dat kan niet. Het enige wat werkt is de ‘gewelddadige omverwerping’ van het kapitalisme ten behoeve van de onderdrukke arbeiders.

“De strijd waar Marx het over heeft is dus geen woordenstrijd, geen pennenstrijd. Het gaat er niet om de tegenstander met argumenten te overtuigen. Dat kan niet. Het enige wat werkt is de ‘gewelddadige omverwerping’ van het kapitalisme ten behoeve van de onderdrukke arbeiders.”

Een probleem daarbij is dat de arbeiders niet spontaan aan de zijde van de communisten staan. Dat komt omdat de meesten van hen ook lijden aan een ‘vals bewustzijn’. Zij begrijpen niet dat ze uitgebuit en onderdrukt worden. Dat betekent dat de communisten vaak dingen zullen moeten doen die tegen de subjectieve wil ingaan van de arbeiders. Toch zijn die dingen gerechtvaardigd, omdat ze hun objectieve belang dienen. Vooralsnog kan van een

Prof. dr. A.A.M. (Andreas) Kinneging is hoogleraar Rechtsfilosofie. Hij verzorgt o.a. de bachelorvakken Rechtsfilosofie I en II, en doceert in de masterafstudeerrichting Encyclopedie en Filosofie van het Recht. Sinds 2013 schrijft hij maandelijks een column voor NOVUM magazine.

werkelijke zelfbepaling dus geen sprake zijn, maar moet een dictatuur van het proletariaat worden gevestigd. Lees: een dictatuur van de verlichte communisten over het proletariaat.

Deze dictatuur heeft een tweevoudige taak. Ten eerste het gevecht tegen alle contrarevolutionairen. Deze moeten uitgeschakeld worden. Dat wil zeggen: ze moeten zich bekeren. En als ze dat niet doen, moeten ze verdwijnen uit de maatschappij. De tweede taak is de arbeiders opvoeden tot het communisme. Door overal het communisme, en alleen het communisme te propageren: op school, op het werk, in boeken, kranten, op televisie etc. Alle andere opvattingen, alle andere visies op de mens en de maatschappij zijn verboden. Ze staan haaks op de waarheid en zijn dus kwaadaardig.

Men denke niet dat dit slechts ‘*graue Theorie*’ is en in de praktijk de soep niet zo heet gegeten werd. Marx’ geschriften dateren uit de jaren 1840-1880. Tijdens zijn leven was zijn invloed beperkt, maar na zijn dood in 1883 neemt zijn invloed steeds meer toe. Overal

ontstaan communistische organisaties, inclusief politieke partijen. In 1917 slaagt één zo’n partij, die der Russische bolsjewieken, erin de absolute macht in Rusland naar zich toe te trekken. De politiek die de bolsjewieken vanaf dat moment voeren, tot aan het einde van hun heerschappij in 1989, is niets anders dan de praktische uitvoering van de zojuist besproken theorie. En dat geldt zowel voor het Russische hartland, als voor de Europese satellietstaten, die ze vanaf 1945 bezat. Leest men bijvoorbeeld over de DDR en hoe deze ingericht en bestuurd werd, dan ziet men meteen dat hier gelovige marxisten aan het werk zijn, die de woorden van de meester in daden omzetten.

Hoe was het leven onder communistisch bewind? De kennis daarvan is in de Westen minimaal. Dat is tragisch, want wie de geschiedenis niet kent is gedoemd haar te herhalen. Het was een leven van armoede. Maar erger nog: het was een leven in angst. Het tegenovergestelde dus van de hemel op aarde die de communisten verwachtten en aan iedereen voorspiegelden.

Tot zover het communisme. Dan nu het wokisme. Ik zei

aan het begin van mijn betoog al dat de geest van het wokisme een geest is die in veel opzichten lijkt op de geest van het communisme, zowel inhoudelijk als in de manier waarop zijn aanhangers optreden tegenover andersdenkenden. Laten we eens kijken hoe dat precies zit.

Het communisme ziet de geschiedenis als een strijd tussen onderdrukkers en onderdrukten. Dit beeld van de geschiedenis beheerst ook het wokisme. De geschiedenis is een strijd tussen onderdrukkers en onderdrukten. Tussen kapitalisten en arbeiders natuurlijk, maar vooral tussen wit en zwart, man en vrouw, hetero en homo, mens en dier, mens en planeet. Sinds kort is daar binair tegen non-binair bijgekomen en wie weet wat ons nog meer te wachten staat. De lijst is gemakkelijk uit te breiden.

Het denkpatroon is steeds hetzelfde: de wereld bestaat uit onderdrukkers en onderdrukten. Een strijd is noodzakelijk om de maatschappij radicaal/fundamenteel om te vormen, de onderdrukking en uitbuiting te beëindigen en gelijkheid en harmonie te vestigen: een hemel op aarde. Men ziet wel: het is exact hetzelfde denkpatroon als van het communisme. Het enige verschil zit hem in wie wordt gezien als onderdrukker en als onderdrukte.

“Men is erop uit, door het benoemen van zo veel mogelijk ‘Genossen’ op zo veel mogelijk belangrijke posten in de voornaamste maatschappelijke instituties (...) de macht te grijpen. Dan heeft men een revolutionaire omwenteling tot stand gebracht, die elk debat voorgoed onnodig maakt.”

Nu kun je natuurlijk, als je een uitgesproken mening hebt, met mensen met een andere mening in debat gaan en proberen hen te overtuigen. Dat doen wokisten echter niet. Integendeel, ze gaan ieder debat uit de weg. Ze proberen hun tegenstanders monddood te maken, om ze – zoals het nu heet – te ‘cancelleren’. Bijvoorbeeld door middels bedreiging te voorkomen dat iemand als spreker wordt uitgenodigd. Of door het een spreker middels geschreeuw en gescheld onmogelijk te maken. Of door iemand in elkaar te slaan, of zijn huis of auto in de fik te steken. Of door te beweren dat hij zijn baan verliest. Et cetera. De gedachte is dat iemand die een andere opvatting is toegedaan ‘geen podium’ mag krijgen. Zo

iemand is immers, omdat hij het woke gedachtengoed niet omarmt, eo ipso al een racist, een sexist, een homofob, een xenofob en wat dies meer zijn. Zijn opvattingen zijn niet serieus te nemen. Het zijn slechts de egoïstische en geboorneerde oprispingen van een onderdrukker. Of de oprispingen van iemand die zelf onderdrukt is, maar nog zo weinig begrijpt van de wereld, dat hij de taal van de onderdrukkers spreekt. In beide gevallen is er geen enkele reden te luisteren en in debat te gaan.

Men herkent onmiddellijk de communistische strijdmethoden. Ook deze gingen niet in debat. Ook dezen accepteerden maar één opvatting. Ook dezen waren ervan overtuigd dat hun tegenstanders leden aan een vals bewustzijn. Ook dezen maakten hun tegenstanders monddood. Ook dezen schuwden daarbij niet terug voor geweld en bedreiging.

En waar het communisme ‘strijd’ definieerde als ‘revolutionaire strijd’, die gevoerd moet worden om de macht te grijpen en dan de maatschappij zo om te vormen dat ze correspondeert met het communisme, daar geldt precies hetzelfde voor het wokisme. Men is erop uit, door het benoemen van zo veel mogelijk ‘Genossen’ op zo veel mogelijk belangrijke posten in de voornaamste maatschappelijke instituties – denk aan onderwijs, ambtenarij, pers, rechterlijke macht en politiek – de macht te grijpen. Dan heeft men een revolutionaire omwenteling tot stand gebracht, die elk debat voorgoed onnodig maakt. Omdat men dan gewoon zijn opvatting aan de maatschappij kan opleggen en alle andere opvattingen kan verbieden.

Het moet gezegd: de laatste jaren zijn hierin grote vorderingen gemaakt. Het wokisme heeft inmiddels veel instituties overgenomen. Wie er werkt en zijn twijfels heeft, houdt zich meestal op de vlakte, uit angst voor repercussies. Net als onder het communisme. De vanzelfsprekendheid van de vrijheid alles te kunnen zeggen wat je wilt is de schoorsteen uit. Het is op je tellen passen en uitkijken wat je zegt. Eén verkeerd woord kan fataal zijn. Net als onder het communisme. Dat is geen goede ontwikkeling. Willen we niet onverhoeds langzaam maar zeker tot een DDR 2.0 vervallen, dan moet er tegengas worden gegeven. Volgende keer doe ik een paar suggesties. ●

Over de actualiteit van prof. mr. B.M. Telders

Waarom moeten studenten van onze rechtenfaculteit, lezers van NOVUM, weten wie prof. mr. B.M. Telders was? Waarom is er een plaque te zien op de gevel van Rapenburg 45 met daarop zijn naam, geboortjaar en jaar van overlijden? Waarom is hij afgebeeld in de glas in lood ramen van het Groot Auditorium in ons Academiegebouw? Waarom is kortgeleden het Klein Auditorium in datzelfde Academiegebouw naar hem vernoemd? De Leidse Universiteit heeft in haar lange bestaan diverse beroemde hoogleraren internationaal recht gehad, maar waarom is ons volkenrechtelijk dispuut juist naar Telders genoemd? Waarom is een prestigieuze Europese pleitwedstrijd naar hem genoemd (die al sinds 1977 bestaat, en waarbij tegenwoordig teams uit meer dan 20 landen jaarlijks op hoog niveau een internationaalrechtelijke casus bepleiten)? Waarom wordt op 2 april a.s. in het Academiegebouw een symposium gewijd aan Telders? Waarom is het leerzaam juist in het licht van de huidige oorlog in Oekraïne stil te staan bij zijn daden en geschriften?

Binnen het bestek van deze korte bijdrage ga ik antwoord geven op al deze vragen, in de hoop dat dit studenten zal inspireren om zich verder te verdiepen in de persoon en het werk van Telders.

Niels Blokker
Hoogleraar Internationaal
Institutioneel Recht
(Schermers leerstoel).

Eerst enkele feiten. Benjamin ('Ben') Marius Telders werd op 19 maart 1903 geboren in Den Haag. Zijn vader Willem Albert Telders was een bekende Haagse advocaat. Ben was al vroeg een gretig lezer en kon goed leren. Zijn broer (Ir. C.S. (Carel) Telders) schreef later: "[h]et is merkwaardig, dat zijn uiterlijk deze bijzondere intelligentie eigenlijk niet weerspiegelde". Hij memoreert dat een moeder van een ander kind bij de poort van de lagere school op meewarige toon aan Telders' moeder vroeg: "Kan uw zoontje wel goed mee?". Ben kon héél goed mee! Hij behoorde tot de beste leerlingen van het Gymnasium Haganum aan de Laan van Meerdervoort. Ook ontpopten zich daar zijn leiderschapstalenten: in de vijfde klas werd hij gekozen tot voorzitter van de Gymnasiasten Bond. Na zijn eindexamen in 1921 ging hij rechten studeren in Leiden. Het grootste gedeelte van zijn studietijd woonde hij aan de Groenhovenstraat 13. Hij studeerde in 1926 af, en promoveerde ruim een jaar later (!) bij prof. van Eysinga op het proefschrift *Staat en Volkenrecht, proeve van rechtvaardiging van Hegel's volkenrechtsleer*. Hierna trad Ben toe tot het kantoor van zijn vader, waar hij actief werd in de cassatiepraktijk en veel octrooizaken behandelde.

"Wie anno 2022 kennisneemt van leven en werken van Ben Telders zal worden getroffen door zijn actieve en scherpe duiding van internationaal-politieke ontwikkelingen, vanuit een internationaalrechtelijk perspectief en een sterk gevoel van rechtvaardigheid."

In 1931 wordt Ben Telders aan onze Leidse Universiteit benoemd tot buitengewoon hoogleraar in het volkenrecht (tegenwoordig: internationaal publiekrecht). Hij volgde zijn promotor Van Eysinga op, en sprak op 16 oktober 1931 zijn oratie uit over "De juridieke waardering van de oorlog". Dit deeltijdse hoogleraarschap combineerde hij gedurende enkele jaren met zijn werk als advocaat, tot hij eind 1936 werd benoemd als gewoon hoogleraar. Naast het volkenrecht ging hij ook de Inleiding tot de Rechtswetenschap doceren. Na enige jaren ging hij wonen op Rapenburg 45. Studenten kwamen vaak bij hem thuis, en graag besprak hij met hen alles wat zich in de donkere internationale politiek van die dagen afspeelde.

Ben Telders was geen ivoren toren professor. Hij was

zonder meer maatschappelijk en politiek geëngageerd. Hij werd lid van de redactie van het gerenommeerde cultureel-literaire tijdschrift *De Gids* en publiceerde veel in dagbladen over ontwikkelingen in de internationale betrekkingen, vooral in de Nieuwe-Rotterdamse Courant (één van de voorgangers van NRC). In 1938 werd hij gekozen tot voorzitter van de Liberale Staatspartij. Telders stond bekend als meer sociaal-liberaal dan zijn voorgangers; met zijn benoeming hoopte men de partij te hervormen.

Tot zover enkele feiten over het leven van Telders tot het eind van de jaren '30 van de vorige eeuw. Deze feiten laten een snelle carrière zien van een slimme jurist en rechtswetenschapper. Zulke feiten bestaan ook voor veel andere hoogleraren uit de eerste helft van de twintigste eeuw, en geven nog geen antwoord op de vragen waarmee deze bijdrage begon. Dat antwoord is vooral verbonden met de rol en betekenis van Telders in de jaren daarna, tijdens de Tweede Wereldoorlog.

De aanval van Duitsland op Nederland op 10 mei 1940 moet voor Telders evenals voor veel andere Nederlanders als een verrassing zijn gekomen. Nederland was sinds jaar en dag neutraal en was zo relatief ongeschonden de Eerste Wereldoorlog doorgekomen; waarom zou dan nu afstand moeten worden gedaan van deze neutraliteitspolitiek? Overvallen door de Duitse agressie volgde de capitulatie na vijf dagen oorlog. Kort na de capitulatie begonnen de colleges weer, maar Ben schreef aan zijn zuster eind mei 1940: "[i]k geef alleen Inleiding voor de eerste jaars. Voor volkenrecht is dit geen tijd".

Voor volkenrecht maakt hij echter in de maanden daarna wel alle tijd, vooral in zijn vele commentaren in kranten en tijdschriften. Daarbij betoonde hij zich een realist. De Duitse bezetting was een feit. Nu was het zaak dat de bezetter zich hield aan de regels van internationaal bezettingsrecht. Die regels waren in 1907 tijdens de Tweede Haagse Vredesconferentie neergelegd in het zgn. Haags Oorlogsreglement. Duitsland en Nederland waren partij bij dit verdrag. Telders toetste nauwkeurig of de Duitse bezetter zich aan de regels hield, en schreef hier veelvuldig over. Zijn collega-hoogleraar Cleveringa schreef op 15 oktober 1940 in zijn dagboek: "Een weldadig aandoend blad is tegenwoordig het 'Liberale Weekblad', dat een geluid durft te laten horen, dat men nergens anders meer beluistert. Telders mag later wel in een lijstje worden gezet. Het mankeert dan ook niet aan lieden, die voorspellen, dat zijn vrijheid op haar eind loopt".

Enkele weken later, op 26 november, sprak dezelfde Cleveringa zijn beroemd geworden protestrede uit. Telders stond borg voor de volkenrechtelijke inhoud van deze rede. Hij bood ook aan om de rede uit te spreken, omdat Cleveringa getrouwd was en drie jonge kinderen had; Telders was ongehuwd en had geen kinderen. Cleveringa sloeg het aanbod af, omdat hij vond dat hij als decaan de verantwoordelijkheid had zelf de rede uit te spreken. In december werd Telders gevangengenomen en naar het 'Oranjehotel' in Scheveningen gebracht. Eind juni 1941 werd hij naar concentratiekamp Buchenwald overgebracht, waar hij twee en een half jaar zou blijven. In januari 1944 mocht hij van Buchenwald terug naar Nederland; niet in vrijheid, maar naar concentratiekamp Vught, waar hij Cleveringa weer zag. Hier werkte hij hard aan de tweede druk van zijn boek over Nederlands Octrooirecht. In de loop van 1944 leek de bevrijding van Nederland nabij, maar het liep anders. In september 1944 werden enkele gevangenen in Vught geëxecuteerd; anderen, waaronder Telders, werden in vier dagen naar concentratiekamp Sachsenhausen (boven Berlijn) getransporteerd. Daar werd hij begin februari 1945 bijna geëxecuteerd. Omdat Russische troepen oprukten werden de nog aanwezige gevangenen naar kamp Bergen-Belsen vervoerd. Daar stierf Ben Telders op 6 april aan vlektyfus, negen dagen voor het kamp werd bevrijd door de Engelsen. In al deze jaren in gevangenschap had Telders een actieve en moedige rol gespeeld. Ook had hij met anderen uitgebreid gesproken over de naoorlogse wederopbouw, en verwacht werd dat hij daarbij een belangrijke rol zou kunnen spelen. Het heeft niet zo mogen zijn.

“Ben Telders was en is een voorbeeld voor velen, zowel tijdens de oorlog als daarna. (...) Door de herinnering aan hem levend te houden kunnen we worden geïnspireerd in ons denken en doen, ook vandaag de dag.”

Na de oorlog werd Telders bij allerlei gelegenheden geëerd. In 1947 werd het Telders Dispuut opgericht. Latere Leidse hoogleraren zoals Kapteyn en Schermers behoorden in de eerste jaren van het dispuut tot het bestuur. Cleveringa overleefde de oorlog, en speelde een belangrijke rol bij herdenkingen en eerbetonen aan Telders. Zoals Schuyt het treffend heeft uitgedrukt: geen Cleveringa zonder Telders, geen Teldersherdenking

zonder Cleveringa.

Ben Telders was en is een voorbeeld voor velen, zowel tijdens de oorlog als daarna. Een sterk moreel kompas wees hem de weg in duistere tijden. Hij had moed, grote moed. En ten slotte: hij had een sterk gevoel voor rechtvaardigheid. Door de herinnering aan hem levend te houden kunnen we worden geïnspireerd in ons denken en doen, ook vandaag de dag.

Enkele weken geleden overkwam Oekraïne wat Nederland in mei 1940 overkwam: het leger van een grote oosterbuur viel binnen, een brute daad van agressie. Natuurlijk zijn er grote verschillen: het Rusland van Poetin is niet het Duitsland van Hitler, en Oekraïne is geen Nederland. Maar de onzinnigheid en onrechtmatigheid van de agressie, en het menselijk lijden dat hier het gevolg van is, zijn gelijk. In 1940 was de oorlog in Nederland na vijf dagen gestreden en brak vijf jaar van bezetting aan. In Oekraïne duurt de oorlog nu al enkele weken en is de uitkomst ongewis.

Internationaalrechtelijk bestaat een groot verschil tussen de Duitse en Russische agressie uit het fundamenteel verschillende toepasselijke collectieve veiligheidsstelsel. In 1940 was dat het stelsel van de Volkenbond, en dat stond machteloos tegen de Duitse agressie. Nu is dat het stelsel van de Verenigde Naties (VN). Bij de ondertekening van het Handvest van de VN op 26 juni 1945 sprak de Amerikaanse President Truman de volgende woorden: “by their own example the strong nations of the world should lead the way to international justice. That principle of justice is the foundation stone of this Charter”. Rusland heeft de afgelopen weken het verkeerde voorbeeld gegeven. De aanleiding voor de Russische agressie is complex, en Westerse landen zijn zich de afgelopen jaren onvoldoende bewust geweest van Russische veiligheidszorgen bij een zich naar het oosten uitbreidende NAVO. Maar vanzelfsprekend is dat nog geen rechtvaardiging voor de zinloze en onrechtmatige agressie tegen Oekraïne.

De Russische agressie jegens buurland Oekraïne roept onder meer de volgende vragen op. Is het VN-stelsel achterhaald, nu het door het Russische veto in de Veiligheidsraad niet bij machte is de bescherming te bieden die lidstaat Oekraïne nodig heeft? Of is dit nu eenmaal een van de inherente beperkingen van het VN-systeem, dat ervan uitgaat dat het niet kan optreden tegen een van de vijf permanente leden, en is het Oekraïense volk hier nu het slachtoffer van? Kunnen andere VN-

organen (de Algemene Vergadering, het Internationaal Gerechtshof) nog wat doen, nu de Veiligheidsraad is verlamd? Kan deze crisis worden aangegrepen om de al decennialang durende onderhandelingen over de hervorming van de Veiligheidsraad uit het slop te trekken? Zou dan ook het vetorecht ter discussie kunnen staan? Of is nog steeds noodzakelijk dat de machtigste landen van de VN een speciale positie hebben in de Veiligheidsraad? Op een wat abstracter niveau: tonen de gebeurtenissen van de afgelopen weken aan dat geopolitiek en de *rule of power* heersen op mondiaal niveau en dat (nog?) weinig ruimte is voor de *rule of law*? Of zal op termijn duidelijk worden dat Rusland niet kan halen wat het wil, juist omdat de *rule of law* aan kracht heeft gewonnen, en zowel Rusland als Poetin een prijs zullen moeten betalen voor zoveel schendingen van fundamentele internationale verplichtingen? Net als Telders in de jaren '30 moeten beoefenaars van het internationale recht nu zich bezighouden met “de juridieke waardering van de oorlog”.

Wie anno 2022 kennisneemt van het leven en de werken van Ben Telders zal worden getroffen door zijn

actieve en scherpe duiding van internationaal-politieke ontwikkelingen, vanuit een internationaalrechtelijk perspectief en een sterk gevoel van rechtvaardigheid. Gelijk aan Hugo de Groot in de 17e eeuw staat voor Telders vast dat er recht is in de internationale betrekkingen. Maar nog meer dan dat: Telders leert ons het belang van een sterk moreel kompas, van streven naar rechtvaardigheid, en van moed om op belangrijke momenten het juiste te doen, zelfs al kan dat betekenen dat daarvoor de hoogste prijs moet worden betaald. ●

Voor wie meer over Telders wil lezen:

1. Fleur de Beaufort, Laurens Jan Brinkhorst, Kees Schuyt, Brigitte Straathof-Lap (red.), Ben Telders – Moedig, strijdbaar en onverzettelijk (Boom, 2020).
2. Levensbeschrijving van Prof. Mr. B.M. Telders (Martinus Nijhoff, 1972).
3. Willem Otterspeer, Het horzelnest – De Leidse universiteit in oorlogstijd (Prometheus, 2019).
4. Kees Schuyt, R.P. Cleveringa – Recht, onrecht en de vlam der gerechtigheid (Boom, 2019).

Waarde lezer,

Afgelopen maand stond de Vereniging in het teken van de Externe trip naar Parijs en de uitwisseling met de rechtenfaculteit van Gent. Het waren drukke, maar vooral ook erg gezellige weken! Persoonlijk vond ik het bezoek aan de Nederlandse ambassade in Parijs het hoogtepunt van de Externe trip. Uiteraard hebben we daar ook van de heerlijke croissants en terrasjes genoten.

In april staan er weer allerlei leuke activiteiten op de agenda, waaronder het juridisch congres. Het congres heeft als onderwerp: Andere tijden, andere zeden: de positie van zedenmisdriven in een veranderende maatschappij. Via deze QR code kan je je aanmelden voor het congres van 14 april. Een kaartje kost slechtst €7,50 en is inclusief de lunch, koffiepauzes en de borrel!

Hopelijk tot snel, het belooft een mooie maand te worden!

Shireen Lander

Assessor onderwijs en carrière
 101e bestuur der J.F.V. Grotius

Maart

- 03** Externe trip | Parijs
- 07** Huiskamerlezing | Dividendbelasting
- 08** Kantorenbrunch
- 14** Uitwisseling met Gent
- 24** Kantoorbezoek | NautaDutilh
- 28** Algemene Vergadering

April

- 01** Reünistenborrel
- 07** Kantoorbezoek | EIFFEL
- 09** Facultaire ouderdag
- 11** Karaokeavond
- 13** Kantoorbezoek | La Gro Geelkerken
- 14** Juridisch Congres
- 19** Kantoorbezoek | Cees
- 20** Studiereis | LA & SF

TERUGBLIK

februari/maart

Zingen in de bijstand: een ballade uit de terugvorderingspraktijk

Mathijs de Jong
Redacteur

Op 12 januari 2022 verscheen in Trouw een artikel betreffende een zanger die 78.000 euro bijstand moest terugbetalen vanwege zijn ‘hobbyoptredens’.¹ In dit artikel wordt het arrest besproken dat de Centrale Raad van Beroep op 30 maart 2021 had gewezen.² De terugvordering in deze casus bedroeg een slordige 78.000 euro. In het kort was de terugvordering gebaseerd op het standpunt dat appellant de op hem rustende inlichtingenverplichting had geschonden door geen melding te maken van de op geld waardeerbare werkzaamheden die hij verricht had in de vorm van het optreden als zanger in diverse clubs. Van deze optredens had appellant geen administratie bijgehouden, waardoor er geen recht op bijstand kon worden vastgesteld, als gevolg van de schending.

Zoals de titel van het artikel van Trouw al suggereert, laat bovenstaande situatie zich gemakkelijk kwalificeren als de handhaving van de ‘ijzeren wetten van de invordering’. Opmerkelijk in dit verband is dat appellant ter zitting verscheidene artikelen aanvoert, waarin gesteld wordt dat betrokken burgers vaak te hard worden aangepakt indien vast komt te staan dat zij zich niet hebben gehouden aan de voor hen van toepassing zijnde wettelijke regels. De CRvB gaat hier echter om redenen van een goede procesorde niet op in, nu deze nieuwe grond door appellant te laat is aangevoerd.³

De artikelen die appellant in deze zaak heeft aangevoerd zullen ongetwijfeld mede betrekking hebben gehad op de inmiddels welbekende ‘boodschappenaffaire’, welke plots prominent aanwezig was in het landelijk nieuws. Deze casus deed een groot appèl op eenieders onrechtvaardigheidsgevoel.⁴ Ook op die van niet-juristen. Wat voor de laatstgenoemde groep echter een grote deceptie bleek, was dat de terugvordering geheel rechtmatig plaats had gevonden, of, in niet-juristen taal, in overeenstemming met het destijds heersende recht. Toch voelen de beslissingen die als gevolg van dat wettelijk stramien in de jurisprudentie gemaakt worden een beetje als ‘resultaten die, voor welhaast iedere weldenkende burger (...), onbegrijpelijk zijn’.⁵

Het niet melden van het ontvangen van een tas boodschappen, of het hobbymatig optreden als zanger leveren een schending op van art. 17 lid 1 eerste volzin Participatiewet (Pw), ook wel bekend als de inlichtingenverplichting. Art. 17 lid 1 eerste volzin Pw luidt als volgt:

‘De belanghebbende doet aan het college op verzoek of onverwijld uit eigen beweging mededeling van alle feiten en omstandigheden waarvan hem redelijkerwijs duidelijk moet zijn dat zij van invloed kunnen zijn op zijn arbeidsinschakeling of het recht op bijstand.’

Van groot belang is dus dat belanghebbende ook onverwijld uit *eigen beweging* melding maakt van feiten en omstandigheden waarvan hem redelijkerwijs duidelijk moet zijn dat deze van invloed kunnen zijn op zijn recht op bijstand. De vraag die dan echter rijst, luidt: aan de hand waarvan dient een belanghebbende af te leiden dat een bepaalde activiteit van invloed kan zijn op zijn of haar recht op bijstand?

In de rest van dit artikel zal naast een bespreking van het wettelijk kader omtrent de inlichtingenverplichting en de plicht tot terugvordering, een bespreking volgen van een tal door de CRvB gewezen arresten waarin eveneens sprake is van een totale terugvordering van bijstand als gevolg van het verzwijgen van hobbymatige activiteiten die volgens de Raad dienen te worden aangemerkt als ‘op geld waardeerbaar’. Daarnaast zal op basis van deze arresten een poging worden gedaan een jurisprudentieel kader te schetsen dat een bijstandsgerechtigde duidelijk moet maken wanneer ‘redelijkerwijs duidelijk moet zijn’ dat een bepaalde hobbymatige activiteit van invloed kan zijn op zijn recht op bijstand en dus ex art. 17 lid 1 eerste volzin Pw gemeld dient te worden aan het College van B&W.

De ‘ijzeren wetten van de invordering’?

Zoals reeds vermeld is de inlichtingenverplichting voor de bijstandsgerechtigde neergelegd in art. 17 lid 1 eerste volzin Pw. Deze inlichtingenplicht is één van de belangrijkste plichten voor degene die bijstand aanvraagt of ontvangt. Ook in de Memorie van Toelichting blijkt dat het ‘uitgangspunt blijft dat van de belanghebbende die een beroep doet op een specifieke overheidsvoorziening, verlangd kan worden dat hij voldoende gegevens en inlichtingen verstrekt die het de uitvoerder van die voorziening mogelijk maakt te beoordelen of het beroep op die voorziening terecht wordt gedaan’.⁶ Aan deze

verplichting wordt voldaan, indien belanghebbende onverwijld, uit eigen beweging, melding maakt aan het College van B&W van feiten en omstandigheden waarvan hem redelijkerwijs duidelijk moet zijn dat die van invloed kunnen zijn op zijn recht op bijstand. De reikwijdte van die inlichtingenplicht strekt dus ook niet verder dan die feiten en omstandigheden die voor het vaststellen van de hoogte van de bijstand van belang zijn.⁷

En toch is na het bovenstaande niet duidelijk wannéér dit ‘redelijkerwijs duidelijk móét zijn’. Ook de zinsnede ‘van invloed kunnen zijn’ uit art. 17 lid 1 eerste volzin Pw heldert de zaak geenszins op. Kunnen immers niet vrijwel alle feiten en omstandigheden van invloed zijn op het recht op bijstand?

“Vanaf 1 juli 2013 heeft de wetgever ervoor gekozen van deze bevoegdheid een verplichting te maken, (...). Het gevolg is dat een College van een gemeente die mogelijkerwijs wel solidair zou willen handelen jegens een bijstandsgerechtigde, dit simpelweg niet kán.”

Dat de uitkomst van deze vragen van cruciaal belang zijn, volgt uit het desastreuze gevolg dat verbonden is aan het niet nakomen van deze inlichtingenverplichting. Het niet voldoen aan voornoemde verplichting leidt namelijk ex art. 54 lid 3 jo. art. 58 lid 1 Pw tot een *verplichte* terugvordering van de onterecht verleende bijstand.

Opmerking verdient het feit dat deze verplichting ex art. 54 lid 3 jo. art. 58 lid 1 Pw niet altijd een verplichting voor College van B&W is geweest. Tot aan 1 juli 2013 luidde art. 54 lid 3 Pw als volgt:

‘Onverminderd het elders in deze wet bepaalde terzake van herziening of intrekking van een besluit tot toekenning van bijstand en terzake van weigering van bijstand, kan het college een dergelijk besluit herzien of intrekken:

a. indien het niet of niet behoorlijk nakomen van de verplichting, bedoeld in artikel 17, eerste lid, of artikel 30c, tweede en derde lid, van de Wet structuur uitvoeringsorganisatie werk en inkomen, heeft geleid tot het ten onrechte of tot een te hoog bedrag verlenen van bijstand;

b. *indien anderszins de bijstand ten onrechte of tot een te hoog bedrag is verleend.*'

Na 1 juli 2013 luidde ditzelfde artikel aldus:

'Het college herzielt een besluit tot toekenning van bijstand, dan wel trekt een besluit tot toekenning van bijstand in, indien het niet of niet behoorlijk nakomen van de verplichting, bedoeld in artikel 17, eerste lid, of artikel 30c, tweede en derde lid, van de Wet structuur uitvoeringsorganisatie werk en inkomen, heeft geleid tot het ten onrechte of tot een te hoog bedrag verlenen van bijstand. Onverminderd het elders in deze wet bepaalde terzake van herziening of intrekking van een besluit tot toekenning van bijstand kan het college een besluit tot toekenning van bijstand herzien of intrekken, indien anderszins de bijstand ten onrechte of tot een te hoog bedrag is verleend.'

Uit het oog springend is het woordje 'kan', dat in de oude wettekst een bevoegdheid voor het College van B&W impliceert. Het College had dus de discretionaire

bevoegdheid om van een intrekking van een besluit tot verlening van bijstand af te zien. Vanaf 1 juli 2013 heeft de wetgever ervoor gekozen van deze bevoegdheid een verplichting te maken, wat uiteraard volgt uit de zinsnede '*trekt een besluit tot toekenning van bijstand in*'. Het gevolg is dat een College van een gemeente die mogelijk wel solidair zou willen handelen jegens een bijstandsgerechtigde, dit simpelweg niet kán.

Toch dienen we de huidige bepaling volgens de wetgever niet zo zwart-wit te lezen als wellicht in eerste instantie voor de hand ligt. Uit de Memorie van Toelichting volgt namelijk dat de wijziging van art. 54 lid 3 Pw zodanig was aangepast 'dat herziening/intrekking verplicht wordt bij fraude en een 'kan-bepaling' blijft indien anderszins de bijstand ten onrechte of tot een te hoog bedrag is verleend'.⁸ Kennelijk wordt er dus een onderscheid gemaakt door de wetgever voor de gevallen waarbij het gaat om fraude en de gevallen waarbij anderszins de bijstand ten onrechte of tot een te hoog bedrag is verleend. Uit de jurisprudentie zal echter blijken dat dit onderscheid door de CRvB niet wordt gehanteerd.

De zanger, de accordeonist, de buikdanseres en de YouTube Muzikant: op geld waardeerbare activiteiten

Hierna volgt een beknopte bespreking van een aantal arresten dat de Centrale Raad van Beroep vanaf 2009 heeft gewezen. Het vroegste arrest behelst een zingend bandlid dat naar eigen zeggen ‘hobbymatig’ optrad. Daarna volgt een arrest waarin een accordeonist uit liefde voor de muziek – en uiteraard niet voor het geld – optreedt op feesten en in cafés. Voorts wordt de casus besproken van een buikdanseres en een YouTube-muzikant. Ten slotte volgt een bespreking van een hobby zanger die optrad in de kerk en op de bruiloft van een vriend. Wat deze arresten met elkaar verbindt, is het feit dat 1) in alle gevallen de gehele verleende bijstand werd teruggevorderd en 2) zij alle gekwalificeerd dienen te worden als ‘op geld waardeerbare activiteiten’, waarbij niet van belang is óf zij hier daadwerkelijk een vergoeding voor hebben ontvangen. Daarnaast zal getracht worden reeds een verkenning te maken van het jurisprudentieel kader dat maakt dat ‘redelijkerwijs duidelijk moet zijn’ dat deze activiteiten op geld waardeerbaar zijn en derhalve aan het College gemeld dienen te worden.

CRvB 25 augustus 2009,
ECLI:NL:CRVB:2009:BJ7254, of het zingende bandlid

Appellant ontvangt sinds 2004 bijstand. Ruwweg 10.000 euro wordt teruggevorderd, nu er onvoldoende inlichtingen zijn verstrekt over de activiteiten als lid van een muzikband. Als gevolg hiervan heeft het College het recht op bijstand niet kunnen vaststellen. Verweer van appellant luidt, dat hij het optreden als bandlid slechts hobbymatig deed en er niets aan verdiende.

De CRvB maakt hier echter korte metten mee. Van belang is hierbij de *aard* van de door appellant verrichte activiteiten. Volgens de Raad heeft er door het uitbrengen van een CD en promotieactiviteiten om deze CD aan de man te brengen een omslag plaatsgevonden in de aard van de activiteiten als gevolg waarvan deze activiteiten moeten worden beschouwd als activiteiten ‘waarvoor in het economisch verkeer normaliter een beloning wordt ontvangen of kan worden bedongen’. Verdere omstandigheden die hier aan bijdragen zijn het voeren van interviews voor radio en MTV en de verkoop van promotieartikelen.

Nu appellant van deze activiteiten geen melding

heeft gemaakt aan het College, noch op enkele wijze concreet en verifieerbaar inzicht kan verschaffen in de precieze omvang van de activiteiten doordat appellant geen administratie heeft bijgehouden, kan het recht op bijstand als gevolg hiervan niet worden vastgesteld. De terugvordering was dus terecht.

Ten aanzien van het door appellant gevoerde verweer dat hij de activiteiten als bandlid slechts bij wijze van hobby heeft verricht, zal de CRvB in een later arrest van 20 april 2010 oordelen dat er voor de Wet werk en bijstand (voorganger van de Participatiewet) geen relevant onderscheid is, aangezien opgave moet worden gedaan van alle inkomsten ongeacht of deze bedrijfsmatig of bij wijze van hobby zijn verricht.⁹

CRvB 23 april 2013, ECLI:NL:CRVB:2013:BZ8497, of de muzikminnende accordeonist

Het College van B&W heeft appellant tot tweemaal toe uitdrukkelijk opgelegd dat hij al zijn optredens aan hen moet melden, alsmede alle inkomsten die hij uit radio, reclame of cd-verkoop genereert. Er wordt een slordige 88.000 euro teruggevorderd, omdat appellant geen melding heeft gemaakt van zijn optredens als accordeonist. Appellant ontkent alles en ziet zichzelf vooral als kunstenaar. Hij treedt op met zijn accordeon uit liefde voor muziek en niet voor het geld.

De CRvB kwalificeert deze liefde voor de muziek toch anders. De Raad oordeelt dat ‘het meer dan incidenteel ten gehore brengen van muziek voor publiek moet worden aangemerkt als op geld waardeerbare arbeid waarvoor een tegenprestatie bedongen kan worden’. Gelet op de *aard* en de *omvang* van de verrichte activiteiten moest het voor appellant redelijkerwijs duidelijk zijn dat deze activiteiten van belang waren voor het vaststellen van het recht op bijstand. De *aard* betreft hier het veelvuldig optreden in cafés, bij openbare gelegenheden en op feesten en partijen. De *omvang* betreft hier het tweemaal per maand optreden voor een vergoeding van 150 euro per keer.

Nu appellant van bovenstaande geen melding heeft gemaakt en geen administratie heeft bijgehouden van de aantal optredens, de duur ervan en de mogelijke en ontvangen tegenprestatie, kan het recht op bijstand niet worden vastgesteld. Invordering was juist.

CRvB 30 juni 2015, ECLI:NL:CRVB:2015:2141, of de buikdanseres in therapie

Van appellante wordt een ruime 67.000 euro teruggevorderd. Aan dit besluit tot terugvordering is ten grondslag gelegd dat appellante geen melding heeft gemaakt van de door haar verrichte werkzaamheden als buikdanseres. Haar verweer luidt dat buikdansen naast een hobby ook een therapie is voor haar psychische problemen.

Ook in dit arrest oordeelt de CRvB dat het in casu gaat om op geld waardeerbare activiteiten, gelet op de aard en omvang, duur en het terugkerende karakter. Uit de website van appellante blijkt dat de *aard* van deze werkzaamheden het geven van privélessen, workshops en optredens betreft. Wat betreft de *duur* beslaat het de periode 2007-2013. De *omvang* behelst het geven van een cursus buikdansen die op elke vrijdagavond plaatsvindt.

Doordat er geen administratie van de optredens en workshops was bijgehouden, kon als gevolg van de schending van de inlichtingenverplichting het recht op bijstand niet worden vastgesteld. Dat appellante leed aan psychische problemen doet hier niets aan af, aangezien

het niet gaat om ‘dringende redenen op grond waarvan het college van terugvordering had moeten afzien’. De terugvordering was geheel terecht, zo oordeelde de Raad.

CRvB 21 november 2017,
ECLI:NL:CRVB:2017:4302, of de YouTube-
muzikant

Appellant heeft in casu melding gemaakt van inkomsten die hij van Google-reclames bij YouTube-muziekvideo's genereert. Het betreft 150 euro per maand, wat reeds op zijn bijstand wordt ingehouden. Toch wordt zijn bijstand teruggevorderd, nu hij geen melding heeft gemaakt van zijn verrichte werkzaamheden als zanger in een band. Appellant verweert zich door de stelling in te nemen dat hij reeds voldaan heeft aan zijn inlichtingenverplichting, nu het College wist van de inkomsten middels zijn YouTube-kanaal.

De CRvB oordeelt dat de terugvordering terecht was, aangezien de activiteiten gelet op de aard, omvang en de duur als ‘op geld waardeerbaar’ moeten worden

aangemerkt. De *aard* van deze activiteiten behelst het uitbrengen van 4 cd's. De *omvang* het optreden op feesten, festivals en verjaardagen, zowel in Nederland, als in Suriname. De *duur* betreft een periode van 1 jaar en 4 maanden.

Door die schending kan niet worden vastgesteld of, en, zo ja, in hoeverre appellant in bijstand behoevende omstandigheden verkeert. 'Het is dan aan de betrokkene aannemelijk te maken dat hij, indien hij destijds wel aan de inlichtingenverplichting zou hebben voldaan, over de betreffende periode recht op volledige, dan wel aanvullende bijstand zou hebben gehad'. Ook de YouTube-muzikant heeft echter geen deugdelijke administratie bijgehouden, waardoor de terugvordering terecht was.

CRvB 19 april 2021, ECLI:NL:CRVB:2021:936, of de zanger in de kerk

Sinds 2014 ontvangt appellant bijstand. Bij appellant is een hennepkwekerij aangetroffen maar dat is niet in geschil. In geschil is een terugvordering van 26.000 euro, nu appellant vanaf 2017 en enkele maanden in de periode 2014-2016 activiteiten verricht heeft als zanger en in strijd met de inlichtingenverplichting hier geen melding van heeft gemaakt. Appellant voert hiertegen aan, dat hij een zeker optreden in 2017 niet hoefde te melden, omdat volgens hem het zingen in de kerk geen op geld waardeerbare activiteit is. Dit optreden had hij vrijblijvend en niet tegen betaling verricht.

Volgens de CRvB kan in het midden blijven dat het verzorgen van een optreden in de kerk niet op geld waardeerbare arbeid zou zijn, nu niet met concrete en verifieerbare gegevens is onderbouwd dat appellant in de kerk heeft opgetreden. Het is betreurenswaardig dat de Raad zich hier niet over heeft uitgesproken, omdat dit nu juist de kern van het verrichten van op geld waardeerbare hobbyactiviteiten raakt. Door geen uitspraak te doen over het voeren van optredens in een kerk heeft de Raad een moeilijk punt weten te omzeilen, te weten, de begrenzing van welke hobbymatige activiteiten op geld waardeerbaar zijn.

De Raad oordeelt dat hoe dan ook in het algemeen gebleken is dat appellant zich op zijn Facebookpagina en YouTube-kanaal als zanger profileert, hij een videoclip heeft en er affiches bestaan waarop optredens in binnen- en buitenland worden aangekondigd. De Raad oordeelt dat, gelet op de aard en omvang van de optredens, het

redelijkerwijs duidelijk moet zijn dat deze op geld waardeerbaar zijn en dus van belang zijn voor het vaststellen van het recht op bijstand. Nu in casu geen administratie was bijgehouden, noch uit concrete feiten of omstandigheden aangetoond kon worden in welke hoedanigheid die optredens hebben plaatsgevonden, kon het recht op bijstand niet worden vastgesteld als gevolg waarvan de terugvordering dus terecht was.

De aard, de omvang en de mate van professionalisering

Uit bovenstaande arresten kan geen 1-op-1 juridisch kader worden afgeleid welke een bijstandsgerechtigde in staat stelt te kunnen oordelen in welk exact geval het hem 'redelijkerwijs duidelijk moet zijn' dat zijn op geld waardeerbare, hobbymatige activiteiten aan het College van B&W gemeld dienen te worden. De voorgenoemde besproken arresten wijzen erop dat dit van geval tot geval beoordeeld dient te worden. Toch kan uit de voorgenoemde besproken arresten enkele gezichtspunten worden gedestilleerd aan de hand waarvan beoordeeld kan worden wanneer melding gemaakt dient te worden van dergelijke hobbymatige activiteiten.

Terugkerend in elk voornoemd arrest zijn in ieder geval de *aard* en *omvang* van de verrichte werkzaamheden. Het meer dan incidenteel ten gehore brengen van muziek en het geven van buikdanslessen dient naar zijn aard gekwalificeerd te worden als 'op geld waardeerbaar'. De gedachte die daar aan ten grondslag ligt, is dat hiervoor 'in het economisch verkeer normaliter een beloning wordt ontvangen of kan worden bedongen'. Tot zover is deze redenering van de CRvB goed te volgen. Jammerlijk is echter dat de Raad zich niet uitsprekt over meer ambigue hobbymatige activiteiten. Is het meer dan incidenteel ten gehore brengen van muziek in een kerk op geld waardeerbaar? Waarschijnlijk zal in dat verband van belang zijn of een dergelijk optreden voor een religieuze dienst is verricht of toch meer de vorm van een concert kent. Hoe het ook zij, de Raad heeft in voorgenoemde arresten geen begrenzing aangegeven waardoor duidelijk zou worden welke hobbymatige activiteiten *niet* als op geld waardeerbaar moeten worden beschouwd.

Voorts is van belang de *omvang* van de hobbymatige verrichte werkzaamheden. De omvang wordt vervolgens ingevuld aan de hand van de *duur*, de *frequentie* en de *periode* waarover de activiteiten zijn verricht. Grofweg lijkt meer dan tweemaal per maand over een periode van een jaar of langer voldoende om te stellen dat de omvang

van die hobbymatige werkzaamheden dienen te worden aangemerkt als op geld waardeerbaar.

Tenslotte kan naast de aard en omvang nog een laatste gezichtspunt worden gedestilleerd aan de hand waarvan redelijkerwijs duidelijk moet zijn dat de activiteiten op geld waardeerbaar zijn en dus gemeld dienen te worden. Dat gezichtspunt betreft de aanwezigheid van een *zekere mate van professionalisering* van de verrichte activiteiten die uit de overige omstandigheden van het geval dienen te worden afgeleid. Of het nu gaat om het zingen in een café, het spelen van accordeon of het geven van een buikdansen; in alle voorgenoemde gevallen is sprake van een zekere mate van professionalisering. Zo zijn er in het ene geval talloze affiches gemaakt die reclame maken voor optredens van de zanger, worden er in het andere geval enkele cd's uitgebracht en is er in veel gevallen sprake van een website die de prijzen voor optredens, workshops of lessen bevat en tevens reclame maakt voor de optredens van bijstandsgerechtigde in kwestie. Ook spelen optredens in het buitenland een rol.

Hoewel het bij het lezen van het Trouw artikel in eerste instantie lijkt alsof de gehele bijstand van elke amateurartiest – die bij wijze van hobby zo nu en dan eens een openbaar optreden geeft – wordt teruggevorderd, ligt de juridische praktijk toch iets genuanceerder. De aard, omvang en de mate van aanwezigheid van enige vorm van professionalisering maken namelijk of het voor de bijstandsgerechtigde redelijkerwijs duidelijk moet zijn dat hij van zijn activiteiten melding dient te maken en dus *niet* of hij deze activiteiten verricht bij wijze van hobby of therapie.

“Wie dus als bijstandsgerechtigde verlangt naar het publiekelijk delen van zijn muzikale of artistieke talenten doet er verstandig aan hiervan een deugdelijke administratie bij te houden, zodat achteraf – ook al krijgen zij hiervoor geen tegenprestatie – hun recht op bijstand alsnog door het College kan worden vastgesteld.”

En toch *voelen* de terugvorderingen in bovenstaande arresten als ‘resultaten die, voor welhaast iedere weldenkende burger (...), onbegrijpelijk zijn’.¹⁰ Is iedere bijstandsgerechtigde dan de sigaar wanneer

hij zijn eerste cd'tje opneemt of zijn burelen voor het eerst leert buikdansen? Het antwoord op die vraag luidt ontkennend, indien hij of zij hier simpelweg een administratie van bijhoudt. Door dit na te laten, kan als gevolg van de schending van de inlichtingenverplichting het recht op volledige, dan wel aanvullende bijstand niet worden vastgesteld. Hierdoor is de bijstand ten onrechte verleend en dient de verleende bijstand te worden teruggevorderd.¹¹ Wie dus als bijstandsgerechtigde verlangt naar het publiekelijk delen van zijn muzikale of artistieke talenten doet er verstandig aan hiervan een deugdelijke administratie bij te houden, zodat achteraf – ook al krijgen zij hiervoor geen tegenprestatie – hun recht op bijstand alsnog door het College kan worden vastgesteld.

De praktische vraag luidt echter in hoeverre een dergelijke administratie door een bijstandsgerechtigde zal worden bijgehouden. Kan van een financieel hulpbehoevende worden verlangd dat hij een deugdelijke, kloppende administratie zal bijhouden van alle activiteiten waar hij mogelijk een tegenprestatie voor bedongen zou kunnen hebben? De praktijk leert dat een dergelijke administratie vaker af- dan aanwezig is.¹²

Amendementen naar aanleiding van de boodschappenaffaire: dé oplossing?

Naar aanleiding van de eerder besproken boodschappenaffaire is er een hevig debat ontstaan over de gestrengheid van de invorderingswetten. Als gevolg van die debatten is er een aantal amendementen ingediend waarvan er nu twee besproken zullen worden. Daarbij is het steeds de vraag, in hoeverre deze amendementen een oplossing zouden kunnen vormen voor de voorgaande problematiek, te weten, de bijstandsgerechtigde die noch melding maakt, noch administratie bijhoudt van zijn bij wijze van hobby verrichte, op geld waardeerbare werkzaamheden.

Het eerste betreft een amendement van de Tweede Kamerleden Renkema en van Dijk.¹³ Zij stellen voor om de bijstandsgerechtigde vrij te stellen van de meldingsplicht aan het College van B&W voor jaarlijks ontvangen giften van 1.200 euro of 1.500 euro. Het is evident dat, hoewel dit van grote betekenis kan zijn voor casus zoals die van de boodschappenaffaire, dit van minder grote betekenis zal zijn voor de bij wijze van hobby verrichte werkzaamheden van de eerder besproken bijstandsgerechtigden. De crux was nu juist dat, hoewel hun verrichte werkzaamheden wel ‘op geld

waardeerbaar' zijn, zij er *de facto* een luttele tot geen tegenprestatie voor terugkrijgen.

Het tweede betreft een amendement van de Tweede Kamerleden van Beukering-Huijbregts en Peters.¹⁴ Zij stellen voor om de verplichting van een onterecht ontvangen bedrag terug te vorderen ex art. 58 lid 1 Pw te veranderen naar een *mogelijkheid* tot terugvordering van een *deel* van dat bedrag. Hoewel dit geen oplossing zou vormen voor het administratieprobleem dat bij de eerder besproken arresten speelt, wordt er met dit voorstel wel tegemoetkomen aan het onrechtvaardigheidsgevoel dat eenieder – jurist of geen jurist – bij het lezen van dergelijke arresten bekruipt. Want hoe rechtmatig een dergelijke terugvordering ook zijn mag, feit blijft, dat men van een kale kip niet kan plukken.

Conclusie

In dit artikel is een poging gewaagd om op basis van een tal door de CRvB gewezen arresten gezichtspunten te destilleren aan de hand waarvan een bijstandsgerechtigde kan beoordelen of het redelijkerwijs duidelijk moet

zijn dat de door hem bij wijze van hobby verrichte werkzaamheden van belang kunnen zijn voor het vaststellen van zijn recht op bijstand. Indien dat het geval is, dient de bijstandsgerechtigde hier namelijk een melding van te maken aan het college van B&W. Laat hij deze inlichtingenverplichting na, dan is een terugvordering van de onterecht verkregen bijstand het gevolg, zeker indien betrokkene geen enkele vorm van administratie heeft bijgehouden van deze werkzaamheden.

Uit de jurisprudentie van de CRvB kunnen de volgende gezichtspunten worden afgeleid. Ten eerste wordt gewicht toegekend aan de *aard* en *omvang* van de op geld waardebare activiteiten voor de vraag wanneer redelijkerwijs duidelijk moet zijn voor bijstandsgerechtigde dat deze voor het vaststellen van zijn recht op bijstand van belang zijn. Ten tweede schijnt de CRvB enig gewicht toe te kennen aan de aanwezigheid van een *zekere mate van professionalisering*. Hoewel de Raad het niet met zoveel woorden benoemt, wordt er *de facto* getoetst aan de overige omstandigheden van het geval om te bepalen in hoeverre sprake is van die mate van professionalisering. In dat verband kan

geconcludeerd worden dat het uitbrengen van meerdere cd's, het verspreiden van flyers welke een optreden in binnen- of buitenland aankondigen en het hebben van een website welke een prijzenlijst voor optredens en workshops behelst, in zekere zin bijdragen aan een mate van professionalisering.

Het niet bijhouden van een deugdelijke administratie is dat wat de bijstandsgerechtigde echter geheel de das kan omdoen. Als gevolg van het niet inlichten van het college van de op geld waardeerbare activiteiten én het niet bijhouden van een administratie, kan de bijstand niet in mindering worden gebracht, maar wordt deze in zijn geheel teruggevorderd. Het terugvorderen van onterecht verleende bijstand is een verplichting en geen bevoegdheid. Een dergelijk amendement, zoals die is ingediend door van Beukering-Huijbregts en Peters, zou hier wellicht verandering in kunnen brengen. Tot die tijd zal men genoeg moeten nemen met 'resultaten die, voor welhaast iedere weldenkende burger (...), onbegrijpelijk zijn'.¹⁵●

1. K. Kuijpers, M. Rotman en L. van der Storm, 'Zanger moet 78.000 euro bijstand terugbetalen vanwege hobbyoptredens: de ijzeren wetten van de invordering', *Trouw* 12 januari 2022.

2. CRvB 30 maart 2021, ECLI:NL:CRVB:2021:755.

3. CRvB 30 maart 2021, ECLI:NL:CRVB:2021:755, r.o. 4.5.

4. Zie voor de boodschappenaffaire de zaak: Rb. Midden-Nederland 14 oktober 2019, ECLI:NL:RBMNE:2019:4746.

5. Zie voor een bespreking van de boodschappenaffaire: A. Eleveld, 'De boodschappenaffaire: Streng maar onrechtvaardig', *TAC* 2021, nr. 1, p. 18-20.

6. Kamerstukken II 2002/03, 28870, nr. 3, p. 47 (MvT).

7. H. W. M. Nacinovic, *Module Bijstand*, commentaar op artikel 17 WWB, aant. 1.4, in: *Encyclopedie Sociale Voorzieningen*, Alphen a/d Rijn: Wolters Kluwer.

8. Kamerstukken II 2012/13, 33556, nr. 3, p. 21 (MvT).

9. CRvB 20 april 2010, ECLI:NL:CRVB:2010:BM3466.

10. A. Eleveld, 'De boodschappenaffaire: Streng maar onrechtvaardig', *TAC* 2021, nr. 1, p. 18-20.

11. Art. 58 lid 1 Pw.

12. Zie voor overige arresten waarin tevens terugvorderingen plaatsvonden als gevolg van het niet vermelden van op geld waardeerbare hobbymatige activiteiten en het niet bijhouden van een administratie: CRvB 17 mei 2016, ECLI:NL:CRVB:2016:1799 en CRvB 7 april 2020, ECLI:NL:CRVB:2020:874.

13. Kamerstukken II 2020/21, 35394, nr. 14, 17 en 18.

14. Kamerstukken II 2020/21, 35394, nr. 16.

15. A. Eleveld, 'De boodschappenaffaire: Streng maar onrechtvaardig', *TAC* 2021, nr. 1, p. 18-2.

Juridische Podcasts

In een wereld van ongelimiteerde stromen van *bits* en *bytes*, uitermate drukke agenda's en ongekend korte aandachtsspannen, bieden podcasts een eenvoudige en effectieve manier op een laagdrempelige en plezierige manier kennis te vergaren, onderzoeksbevindingen te delen en discussie aan te zwengelen over maatschappelijk relevante onderwerpen. Het mag dan ook geen verrassing heten dat podcasts onder zowel volwassenen, als jongeren steeds populairder worden.

Ook juridische podcasts zijn tegenwoordig ontzettend populair. Ze bieden juridische professionals de mogelijkheid om in een kort tijdsbestek de laatste trends binnen hun domein van expertise in de gaten te houden. Bovendien bieden zij rechtenstudenten die naast de studie aanvullend leeswerk veelal neigen te vermijden, de mogelijkheid om in de bibliotheek tussen studiesessies door of *on the go* op de hoogte te blijven van de laatste nieuwtjes en ontwikkelingen in de wereld van het recht.

Daar podcastplatforms tegenwoordig overspoeld worden met nieuwe juridische podcasts van over de hele wereld, is het echter niet altijd even makkelijk om door de ruis heen een podcast te vinden die bij eenieder past. Tegen deze achtergrond, presenteert Hadassah Drukarch in dit artikel in willekeurige volgorde een lijst met overwegend Nederlandse juridische podcasts - geproduceerd zowel binnen, als buiten de muren van de Leidse rechtenfaculteit - die rechtenstudenten in haar optiek absoluut niet mogen missen om op de hoogte te blijven van de laatste nieuwtjes en ontwikkelingen in de wereld van het recht. Veel luisterplezier!

1

DE WETTENFABRIEK

Als rechtenstudenten leren wij vanaf de eerste dag van onze studie hoe we de wet moeten lezen, interpreteren en toepassen. We leren art. 310 Sr al na de eerste paar weken van de studie uit ons hoofd kennen, de wettelijke stappen voor eigendomsoverdracht kunnen velen van ons zelfs vele jaren na de studie nog in hun slaap opdreunen en voor vele rechtenstudenten is art. 6:162 BW inmiddels tot een vast onderdeel van hun woordenschat geworden. Maar wat gaat er eigenlijk allemaal vooraf aan de totstandkoming van een wet en wat gebeurt er allemaal achter de schermen van het wetgevingsproces?

In de achtdelige podcast *De Wettenfabriek* wordt op initiatief van de Academies voor Wetgeving en Overheidsjuristen en het Kenniscentrum voor beleid en regelgeving (JenV) (en in nauwe samenwerking met diverse andere ministeries en podcastbedrijf Microphone Media) belicht hoe wetten tot stand komen en werken. Van de voorbereiding bij ministeries, onderhandelingen in Brussel tot debatten in het parlement, in *De Wettenfabriek* wordt aan de hand van actuele fragmenten en gesprekken met deskundigen binnen en buiten de Rijksoverheid de wettelijke levensloop (en alles wat daarbij komt kijken) op een toegankelijke wijze besproken.

 <https://www.kcbr.nl/actueel/podcast-de-wettenfabriek>

DE WETTENFABRIEK

2

ONS GOED RECHT

Grondrechten. Ze bieden ons - burgers - de vrijheid om zonder (arbitraire) bemoeienis van de overheid te leven en ze staan daarmee aan de basis van onze constitutionele democratie. Grondrechten zijn veelal vastgelegd in nationale grondwetten en internationale verdragen die tot doel hebben belangrijke individuele belangen te beschermen en een menswaardig bestaan voor eenieder te garanderen. Ondanks het feit dat er over het algemeen geen misvattingen bestaan over het bestaan van grondrechten, bestaan er desalniettemin nogal wat misverstanden over de praktische betekenis, rol en interpretatie van grondrechten en de bescherming die zij burgers daadwerkelijk bieden.

In de juridische podcast *Ons goed recht* (mede mogelijk gemaakt door Young Academy Leiden), gaat dr. Ingrid Leijten, hoogleraar Nederlands en Europees Constitutioneel recht aan Tilburg University (voorheen werkzaam aan de Universiteit Leiden) door middel van interviews met experts uit de wetenschap en praktijk op zoek naar de hedendaagse rol en betekenis van onze meest fundamentele rechten, biedt zij op een toegankelijke manier inzicht in de inhoud en de werking van grondrechten en poogt zij het imago van deze rechten te verbeteren.

 <https://www.ingridleijten.com/podcast>

GRONDRECHTEN

3

NAPLEITEN

In de afgelopen jaren zijn de strafrechtadvocatuur en de misdaadjournalistiek veelvuldig in de schijnwerpers komen te staan. Hoewel beide beroepsdomeinen veelvuldig de aandacht trekken op verjaardagsfeesten en familiegelegenheden, komen zij zeker niet zonder potentieel vergaande en uiterst ingrijpende risico's. Het schokkende verlies van strafrechtadvocaat Derk Wiersum en de moord op misdaadjournalist Peter R. de Vries zijn hier recente voorbeelden van. Gesprekken over de praktische en inhoudelijke vormgeving van het strafrecht en de misdaadjournalistiek missen echter vaak de nodige diepgang. Hoe ervaren de betreffende professionals hun baan en de zaken waar zij bij betrokken zijn? Welke zaken blijven hen bij en waarom? En waarom zijn zij bereid potentiële criminelen te verdedigen?

In de podcast getiteld *Napleiten*, schuift elke aflevering een strafpleiter aan bij misdaadjournalist Wouter Laumans en strafpleiter Christian Flokstra om uit te lichten welke bijzondere zaken hen altijd zullen bijblijven en daarmee verschaft deze podcast voor het eerst een unieke en uiterst genuanceerde inblik in geruchtmakende strafprocessen.

 <https://linktr.ee/Napleiten>

STRAFRECHT

4

DE DIENST

In het recht staat het nastreven van transparantie centraal ten behoeve van het garanderen van rechtszekerheid voor burgers, een beginsel waar binnen onze democratische rechtsorde veel waarde aan wordt toegekend. Maar waar het trachten naar transparantie en de noodzaak tot geheimhouding elkaar kruisen, komt nieuwsgierigheid naar boven drijven. Dit lijkt met name her geval te zijn waar dit het werk van de Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD) betreft. De AIVD bewaakt de nationale veiligheid en de democratische rechtsorde. Maar wat houdt dit precies in? Welke middelen heeft de AIVD tot haar beschikking? En waar worden de grenzen getrokken?

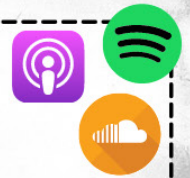
In *De Dienst* volgen luisteraars, geleid door podcastmaker Liesbeth Rasker, in elk nieuw seizoen een inlichtingenonderzoek naar een bepaalde dreiging voor de nationale veiligheid en democratische rechtsorde (seizoen 1 betrof een terroristische dreiging terwijl het recent gelanceerde seizoen 2 een cyberdreiging betreft). Hoewel fictief, komen in deze podcast alle stappen aan bod die de AIVD in een echt onderzoek ook zet. Door de podcast op deze wijze vorm te geven, beoogt de AIVD luisteraars een beter beeld te geven van hun werk én het belang ervan.

 <https://podcastluisteren.nl/pod/De-Dienst>

RECHTSHANDHAVING & OPSORING

5

DE LEIDSE NOOT

Het volgen van de rechtspraak is voor de jurist een absolute *must*, maar het is blijft tegelijkertijd uitermate lastig is om continu ook daadwerkelijk op de hoogte te blijven van die rechtspraak. Vanuit dat oogpunt nam Thijmen Nuninga - tot voor kort werkzaam als PhD-fellow bij het Instituut voor Privaatrecht van de Universiteit Leiden - begin 2020 in samenwerking met collega's Thijs Beumers en Frank Bentvelzen (beiden PhD-Fellows aan het Instituut voor Privaatrecht) het initiatief om de juridische podcast getiteld *De Leidse Noot* te starten.

In deze podcast, die valt onder de Afdeling Burgerlijk Recht van de Universiteit Leiden, plaatsen de hosts in gesprek met een collega van de Afdeling een eerste noot bij de jurisprudentie van de Hoge Raad op het gebied van het burgerlijk (proces)recht van de voorafgaande week.

Hoewel het recent schokkende nieuws van het veel te vroegtijdige heengaan van Thijmen Nuninga een blijvend litteken aan de Leidse rechtenfaculteit is, zal zijn bijzondere nalatenschap voorgoed doorschijnen in de uiterst verhelderende en inzichtelijke afleveringen van *De Leidse Noot*.

BURGERLIJK (PROCES)RECHT

<https://www.kcbr.nl/actueel/podcast-de-wettenfabriek>

6

The Law of Tech Podcast

In *The Law of Tech* podcast staat de interactie tussen recht en digitale technologie centraal. Nieuwe technologieën zijn een weergave van wetenschappelijke vooruitgang. Ze bieden nieuwe mogelijkheden om problemen op te lossen, maar roepen tegelijkertijd ook nieuwe uitdagingen in het leven. Het mag dan ook geen verrassing zijn dat nieuwe technologieën met name ook op juridisch vlak een aantal dringende vragen heeft opgeworpen en tot ongekende innovaties hebben geleid in de wijze waarop het recht beoefend wordt.

In deze (Engelstalige) podcast, bespreekt Hadassah Drukarch - LL.M. student Recht en Digitale Technologie aan de Universiteit Leiden en tevens hoofdredacteur van de NOVUM (2021-2022) - middels interviews met experts uit de academische wereld en de praktijk de impact van digitale technologie op het recht en de juridische wereld en gaat zij na hoe beide zich kunnen voorbereiden op de digitale toekomst. Onderwerpen die de revue passeren, zijn onder meer de status van rechtsgeleerd onderwijs en de advocatuur in het digitale tijdperk, de juridische implicaties van robot en AI-technologie voor het welzijn van de mens, de rol van (mensen)rechten en waarden in de digitale wereld, en het LegalTech startup landschap.

RECHT EN TECHNOLOGIE

<https://thelawoftech.com/podcast/>

7

ABOUT LAW

Het mag geen verrassing zijn dat de wereld van het recht uiterst dynamisch is. Er gaat geen dag voorbij waarin het recht onbenut blijft, er geen beroep op juridische dienstverlening wordt gedaan, of wettelijke tekortkomingen onopgemerkt blijven. Het recht vormt de basis voor het functioneren van onze samenleving en is daarmee dan ook een onderwerp dat niet zelden het nieuws haalt en bepaalt. Maar wat speelt er nou eigenlijk allemaal in de wereld van het recht? Wat is de rol van de jurist in het bewerkstelligen, handhaven en waarborgen van onze democratische rechtsorde? En van welke ontwikkelingen moeten (aspirant)juristen absoluut op de hoogte zijn?

In de *AboutLaw* podcast gaat Bob Rietjens - een deskundig jurist met jarenlange ervaring binnen de IT-, media- en Internetindustrie als bedrijfsjurist en advocaat - in gesprek met juristen en deskundigen uit de industrie over het laatste nieuws en ontwikkelingen vanuit een juridisch perspectief. In de podcast gemaakt dóór juristen, vóór juristen, bespreekt hij - om slechts enkele voorbeelden te noemen - nieuwe wetsvoorstellen en wetten, ontwikkelingen op het snijvlak van recht en digitale technologie, de functie van juridische instanties en de rol van juristen in verschillende juridische praktijken.

<https://www.aboutlaw.nl/>

JURIDISCHE ONTWIKKELINGEN

8

Leiden Law Cast

En tot slot, dé podcast die Leidse rechtenstudenten absoluut niet mogen missen en die daarom ook hier niet onbenoemd mag blijven: de *Leiden Law Cast*. Ben je geïnteresseerd in de bestuursrechtelijke implicaties van de toeslagenaffaire en civielrechtelijke lessen die in het kader hiervan geleerd kunnen worden? Wil je graag meer leren over de continu veranderende rol van de strafrechtadvocaat? Of ben je nieuwsgierig naar de rol van de overheid bij het afhandelen van door burgers geleden schade?

Sinds kort kun je voor al deze vraagstukken terecht bij de *Leiden Law Cast*, de podcast van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid aan de Universiteit Leiden (mede mogelijk gemaakt door de afdeling Marketing & Communicatie van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid aan de Universiteit Leiden). In deze juridische podcast maken Irem Çakir - LL.M. student Ondernemingsrecht aan de Universiteit Leiden - en Hamza Duprée - LL.M. student Strafrecht aan de Universiteit Leiden - deze en andere juridische onderwerpen behapbaar en schijnen zij een licht op de laatste juridische actualiteiten en wetenschapsnieuws middels gesprekken met academici die werkzaam zijn aan onze eigen prachtige Leidse rechtenfaculteit.

<https://www.universiteitleiden.nl/rechtsgeleerdheid/over-ons/leiden-law-cast>

VANUIT DE UNIVERSITEIT LEIDEN

Ben jij onze nieuwe redacteur?

NOVUM magazine heeft weer plek voor studenten om onze redactie te komen versterken. Schrijf jij graag en vlot, ben je initiatiefrijk, en heb jij oog voor detail? Dan zijn wij op zoek naar jou!

Als redacteur heb je de vrijheid om je eigen onderwerpen te bepalen en kan je steeds een andere rubriek verzorgen. Zo schrijf je de ene maand een annotatie, interview je de volgende keer een professor of advocaat, en lever je daarna een opinie over een juridische actualiteit. Heb je zelf een idee voor een nieuwe rubriek? Dan gaan we daar graag met jou mee aan de slag!

Zou je graag eenmalig een artikel willen laten publiceren, of wil je reageren op een van de stukken? Ook wanneer je geen vast redactielid bent kan je een artikel inzenden.

Geïnteresseerd of verdere vragen omtrent het redacteurschap?
Neem dan contact met ons op via
novum@law.leidenuniv.nl

Voor sollicitaties voor de redactie ontvangen wij graag je CV en een korte motivatie, waarin je aangeeft wat voor stukken je graag zou willen schrijven (max. 1 A4).

NOVUMmagazine

NOVUMmagazine

NOVUM magazine is het juridisch faculteitsblad van de Universiteit Leiden, ontstaan uit de fusie tussen het faculteitsblad **Trias** (1968) en het blad **Request** (1999) dat werd uitgegeven door het rechtenmentoraat Appèl, tegenwoordig **Juridische Faculteitsvereniging Grotius**.

Ons doel is een bijdrage te leveren aan de ontwikkeling van (toekomstig) juridische professionals.

Hoofdredacteur

Hadassah Drukarch

Eindredacteur

Karel Wijdeveld

Redacteuren

Jurian Bos
Bouchra Boulouize
Sebastian Cornielje
Rudolf Willem van Dam
Francine Fetter
Mathijs de Jong
Mahatma M. Martinus
Anne Sophie Pijnacker
Joris van de Riet
Lars Volborth
Femke de Wijs

Raad van advies

Prof. mr. dr. A.G. Castermans
Mw. drs. A.F.M. van der Helm
Julie Külsen, assessor FdR
Shireen Lander, Assessor onderwijs & carrière JFV Grotius

Oplage: 750 exemplaren

Drukker: BladNL

ISSN: 1567-7931

© Niets uit deze uitgave mag zonder voorafgaande toestemming van de redactie openbaar worden gemaakt of verveelvuldigd.

Adverteren, solliciteren of reageren: novum@law.leidenuniv.nl

